

Sygn.akt III AUa 1063/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 czerwca 2013r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka (spr.)

Sędziowie: SA Alicja Sołowińska

SO del. Piotr Prusinowski

Protokolant: Agnieszka Charkiewicz

po rozpoznaniu w dniu 4 czerwca 2013 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku Szpitala (...) w B.

przy udziale zainteresowanej J. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o ustalenie, że nie istnieje obowiązek odprowadzenia składki na ubezpieczenia społeczne

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 26 lipca 2012 r. sygn. akt IV U 624/12

zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I i w tym zakresie oddala odwołanie.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 23 lutego 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O., w oparciu o przepisy ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j.: Dz. U. z 2009 r., Nr 205, poz. 1585 ze zm.), rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz. U. Nr 161, poz. 1106 ze zm.), ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (t.j.: Dz. U z 1996 roku, Nr 70, poz. 335 ze zm.) oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j.: Dz. U. z 2008 roku, Nr 164, poz. 1027 ze zm.) stwierdził wobec zainteresowanej J. N. podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne oraz składkę na ubezpieczenie zdrowotne, należne z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę u płatnika Szpitala (...) w B. za: czerwiec i grudzień 2008 r.

Na skutek odwołania Szpitala (...) w B. Sąd Okręgowy w Olsztynie IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 26 maja 2012 r. zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że z podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne i ubezpieczenie zdrowotne wyłącza wartość otrzymanych przez zainteresowaną paczek dla dzieci w roku 2008 w kwocie 31,43zł. oraz oddalił odwołanie w pozostałej części.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że organ rentowy w dniach: 13.10.2011 r - 29.11.2011 r. przeprowadził kontrolę w Szpitalu (...) w B.. W rezultacie ustalił, że płatnik składek w czerwcu 2008 r., w 2009 r. i 2010r. wydawał paczki dla dzieci na Dzień Dziecka, których zakup finansował z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych. W grudniu 2008 r., kwietniu 2009 r. i w grudniu 2010 r., oprócz wynagrodzeń za pracę, wydawał także pracownikom bony pieniężne, finansowane z ZFŚS. Nie stosował przy tym kryteriów, dotyczących sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osób uprawnionych do korzystania z tego funduszu. Nie żądał też oświadczeń o dochodach, przypadających na członka rodziny w latach 2008 – 2010.

Zainteresowana otrzymała paczki dla dzieci i bony pieniężne z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych o wartości 31,43 zł. w czerwcu 2008 r. oraz o wartości 148 zł w grudniu 2008r., od których płatnik nie naliczył składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz Pracy.

Sąd pierwszej instancji odniósł się do §1 i 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Po czym stwierdził, że tylko świadczenia wskazane w §2 tego rozporządzenia są wyłączone z podstawy wymiaru składek. Tego wyłączenia nie można również rozumieć tylko przez pryzmat wypłaty ze środków funduszu świadczeń socjalnych w oderwaniu od socjalnego charakteru tych świadczeń. Regulamin obowiązujący u wnioskodawcy określał kryterium dochodowe i sytuację rodzinną pracowników jako podstawę przyznawania świadczeń socjalnych i określenia ich wysokości. To że nie wymieniał wśród tych świadczeń bonów towarowych przyznawanych pracownikom na święta dwa razy w roku nie może oznaczać, iż wówczas można było je przyznawać kierując się innymi kryteriami. Jeżeli bowiem wnioskodawca decydował się na przyznawanie bonów towarowych, mimo braku o nich zapisu w regulaminie, to winien je wydawać zgodnie z zasadami wynikającymi z regulaminu, opartymi na ustawie z dnia 4.03.1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tj. Dz.U. z 1996 r., nr 70 poz. 335 ze zm.).

Sąd Okręgowy wskazał na art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych i podkreślił, że nie odnosi się on do całości działalności socjalnej zakładu pracy, a wyłącznie do przyznawania ulgowych usług i świadczeń, które powinno być uzależnione od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania ze środków Funduszu. Regulamin może także przewidywać wydatkowanie środków na inne cele, mieszczące się w ramach działalności socjalnej i ustalać inne zasady korzystania z tych świadczeń, np. powszechną dostępność na równych zasadach do imprez integracyjnych.

Zdaniem Sądu Okręgowego działania pracodawcy polegające na wydaniu paczek nie stanowiły formy wynagradzania pracowników, realizowanej z ZFŚS. Paczki były wydawane w zależności od liczby dzieci. Zachowany został zatem wymóg uwzględniania sytuacji rodzinnej, określony w art. 8 ust. 1 ustawy o ZFŚS.

Sąd Okręgowy wskazał, że działalnością socjalną, o której mowa w art. 2 ust. 1 w/w ustawy jest także opieka nad dziećmi, różne formy wypoczynku i działalności kulturalno – oświatowej. Cele te są także realizowane poprzez obdarowywanie dzieci słodyczami. Dlatego działalność pracodawcy wypełniła dyspozycję art. 2 pkt 1 w/w ustawy, a tym samym wartość paczek dla dzieci pracowników korzystała ze zwolnienia określonego w §2 pkt 19 w/w rozporządzenia.

Sąd Okręgowy podkreślił, że kolejność kryteriów socjalnych, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy o ZFŚS ma charakter przypadkowy, a ustawodawca nie przywiązuje do niej wagi. To charakter usługi wyznacza czy decydująca do jej przyznania okaże się sytuacja życiowa, rodzinna, czy też materialna. Kryteria socjalne w procesie redystrybucji środków funduszu nie konkurują bowiem ze sobą. Ich relacja polega na wzajemnym uzupełnianiu się, dlatego zasady przyznawania paczek świątecznych uwarunkowane były sytuacją rodzinną (ilością posiadanych dzieci), a kryterium materialne i życiowe nie odgrywało tu decydującej roli.

W rezultacie Sąd Okręgowy przyjął, że (...) Szpital im. (...) w B., wydając paczki dla dzieci, stosował wystarczające kryterium rodzinne. Zakwestionował przy tym stanowisko organu rentowego, prowadzące do uznania, że dzieci lepiej uposażonych rodziców nie powinny otrzymać paczek, albo otrzymać je w zmniejszonym wymiarze.

Powyższy wyrok zaskarżył organ rentowy, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego tj.:

- §2 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe poprzez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że nie stanowi podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne wartość świadczenia rzeczowego w postaci paczek dla dzieci oraz na uznaniu przez Sąd, że brak oświadczeń o sytuacji majątkowej osób uprawnionych do uzyskania świadczeń z ZFŚS nie ma wpływu na prawidłowość dokonania wypłat z uwagi na wystarczające w tej sytuacji zastosowanie kryterium rodzinnego.

Wskazując na powyższe, ZUS wniósł o: zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie uchylenie w/w wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest zasadna, gdyż Sąd Okręgowy dokonał niewłaściwej analizy sprawy przez przyzmat art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (t.j. Dz. U 1996 r., nr 70, poz. 353 ze zm.) oraz §2 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne (Dz.U. 1998 r., nr 161, poz. 1106 ze zm.).

Niekwestionowanym było, że zainteresowana będąca pracownikiem Szpitala (...) w B. otrzymała w czerwcu i grudniu 2008 r. paczki dla dzieci z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych, od wartości których szpital nie odprowadził składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne i Fundusz Pracy.

Przedmiotowe paczki zostały przyznane przez szpital w ramach działalności socjalnej, zdefiniowanej art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. Nr 70 z 1996 r. poz. 335 ze zm.). Należało także je traktować jako świadczenia ulgowe, w rozumieniu art. 8 ust. 1 w/w ustawy, zgodnie z którym przyznawanie ulgowych usług i świadczeń oraz wysokość dopłat z Funduszu uzależnia się od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z Funduszu, czyli od spełniania tzw. kryterium socjalnego.

Spór w sprawie sprowadzał się do oceny, czy Szpital (...) w B., przyznając paczki dzieciom zainteresowanej, nie pominął warunku ustalenia jej sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej, określonego art. 8 ust. 1 w/w ustawy. W rezultacie czy były podstawy do zwolnienia szpitala od obowiązku ustalenia i odprowadzenia składek na rzecz ZUS od wartości tych paczek, na mocy §2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18.12.1998 r. w sprawie szczególnych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz.U. z 1998 r. nr 161 poz. 1106), według którego podstawy wymiaru składek nie stanowią świadczenia finansowane ze środków przeznaczonych na cele socjalne w ramach zakładowego funduszu świadczeń socjalnych.

Zgodnie z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z Funduszu, z uwzględnieniem ust. 1, oraz zasady przeznaczania środków Funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej określa pracodawca w regulaminie ustalonym zgodnie z art. 27 ust. 1 albo z art. 30 ust. 5 ustawy o związkach zawodowych.

Taki regulamin obowiązywał w (...) Szpitalu im. (...) w B. i na mocy przepisu §4 ust. 1 wskazywał, że przyznawanie ulgowych usług i świadczeń oraz wysokości dopłat z ZFŚS uzależnia się od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z funduszu.

Z kolei z §5 regulaminu wynikało, że osoba ubiegająca się o przyznanie ulgowego świadczenia socjalnego lub usługi dofinansowanej z ZFŚS była obowiązana złożyć w Sekcji Spraw Pracowniczych i Socjalnych w trybie i terminach określonych w dalszych postanowieniach regulaminu, wniosek o przyznanie usługi lub świadczenia, wypełniony według wzoru załączonego do regulaminu, tzn. z opisaniem sytuacji życiowej i rodzinnej oraz z wyliczoną wysokością dochodu brutto na osobę w rodzinie (pkt a). W punkcie b tego przepisu wskazany został sposób obliczenia tego

dochodu, w oparciu o ustawę o podatku dochodowym od osób fizycznych, z uwzględnieniem dochodów uzyskiwanych przez wszystkich członków rodziny, prowadzących wspólne gospodarstwo domowe.

Regulamin określał także warunki i wysokości przyznawania dopłat do usług i świadczeń z ZFŚS, wśród których wymieniono także nieodpłatne lub częściowo odpłatne usługi świadczone przez zakład pracy na rzecz różnych form wypoczynku, działalności kulturalno – oświatowej i sportowo – rekreacyjnej, organizowane imprezy okolicznościowe wraz z zakupem drobnych upominków, bonów towarowych itp. z okazji takich jak: Dzień Pracownika Służby Zdrowia, Dzień Dziecka, Dzień Kobiet, paczki dla dzieci, święta (§ 9 pkt 2 litera a regulaminu). Jeśli zatem pracodawca w regulaminie wskazał, że zakup paczek dla dzieci jest jedną z form działalności socjalnej w zakładzie pracy, to tym samym był zobligowany stosować, przy przyznawaniu paczek dzieciom pracowników, kryterium socjalne, wskazane w §4 ust. 1 tego regulaminu i art. 8 ust. 1 w/w ustawy.

Tymczasem (...) Szpital im. (...) w B., przyznając paczki dzieciom pracownikom, nie realizował warunku, wskazanego w wyżej powołanych §4 i §5 regulaminu. Paczki przyznane na rzecz dzieci zainteresowanej, jak i innych zatrudnionych osób miały tę samą wartość, a przy ich podziale pominięto kryterium socjalne, o którym mowa w §4 ust. 1 regulaminu oraz art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Pracodawca, przed ich podziałem przyjmował, jedno kryterium, odnoszące się tylko do ilości dzieci w rodzinach pracowników. Paczki nie były rozdawane w ramach imprez, a więc nie były drobnymi upominkami okolicznościowymi, o których mowa w §9 pkt 2 regulaminu.

Należy podkreślić, że art. 8 ust. 1 w/w ustawy nie upoważnia płatnika do przyznawania dzieciom pracownikom paczek o tej samej wartości, bez indywidualnej oceny kryterium socjalnego. Przepis ten wskazuje bowiem na związek pomiędzy wartością przyznawanego świadczenia, a łącznie rozpatrywaną sytuacją życiową, rodzinną i materialną osób uprawnionych. To powiązanie oznacza tylko jedno: im gorsza jest sytuacja rodzinna, życiowa i materialna pracownika, tym wyższą wartość powinna mieć paczka, przyznana jego dzieciom. Nakłada to na przyznających świadczenia obowiązek indywidualnej (w żadnym wypadku zbiorowej) kwalifikacji wniosków (A. Martuszewicz, Komentarz do art.8 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, stan prawny 1.10.2011r.).

Wprawdzie zbliżona sytuacja materialna i rodzinna pracowników może prowadzić do uznania, że przyznanie paczek ich dzieciom tej samej wartości nie narusza art. 8 ust. 1 w/w ustawy, to jednak winna być ona rozpatrywana indywidualnie w sposób przewidziany w regulaminie. Przyznanie zaś świadczenia poza wymaganym trybem - nawet za zgodą organizacji związkowej - oznacza naruszenie przez pracodawcę regulaminu wykorzystania zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, a tym samym naruszenie art. 8 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Taki pogląd, zaaprobowany w niniejszej sprawie wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20.06.2012 r. (IUK 140/12, LEX nr 1211542). Tym samym utrwalone zostało, wcześniej prezentowane stanowisko Sądu Najwyższego w przedmiocie konieczności indywidualnego stosowania wobec każdego pracownika kryterium socjalnego przy przyznawaniu świadczeń ulgowych z ZFŚS. Np. w wyroku z dnia 16 września 2009 r., na tle podobnego, jak w niniejszej sprawie stanu faktycznego Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli wszyscy pracownicy otrzymali bony towarowe o jednakowej wartości, to bony te trzeba ocenić jako świadczenie dodatkowe pracodawcy. Wypłata bonów towarowych niemająca charakteru socjalnego jest przychodem pracownika w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tj.: Dz. U. 2010 r. Nr 51 poz. 307 ze zm.), który stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne (wyrok SN z dnia 16.09.2009 r., I UK 121/2009, OSNP 2011/9-10/133). Poza tym w wyroku z dnia 25 sierpnia 2004 r., I PK 22/03, OSNP 2005, nr 6, poz. 80, Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że pracodawca, który narusza art. 8 ust. 1 w/w ustawy przez wydatkowanie środków z tego funduszu bez zachowania kryterium socjalnego, nie może powoływać się na klauzule generalne określone w art. 8 k.p. Z kolei w wyroku z dnia 20.08.2001 r. przyjął, że pracodawca administrujący środkami zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie może ich wydatkować niezgodnie z regulaminem zakładowej działalności socjalnej, którego postanowienia nie mogą być sprzeczne z zasadą przyznawania świadczeń według kryterium socjalnego, to jest uzależniającego przyznawanie ulgowych usług i świadczeń wyłącznie od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z Funduszu (I PKN 579/00, OSNP 2003, nr 14, poz. 331). W uzasadnieniu tego orzeczenia Sąd Najwyższy wskazał, że fundusz świadczeń socjalnych jest instytucją prawną, która ma łagodzić różnice

w poziomie życia pracowników i ich rodzin, a także emerytów i rencistów. Jest on wyrazem funkcji społecznej zakładu pracy, zaś jego adresatami są zwłaszcza rodziny o najniższych dochodach. Podkreślił również brak możliwości przyznawania ulgowych usług świadczeń z Funduszu ogółowi zatrudnionych w tej samej wysokości, według zasady „każdemu po równo”. Doświadczenie życiowe wskazuje zarazem na niewielkie prawdopodobieństwo, by dwie osoby uprawnione pozostawały w jednakowej sytuacji materialnej, życiowej i rodzinnej, a tylko taka (lub bardzo zbliżona) pozwalałaby na przyznanie świadczeń w tej samej wysokości. Tym bardziej więc możliwość taką należy wyłączyć, gdy uprawnionymi jest kilka, kilkanaście czy kilkadziesiąt osób.

Bezspornie status życiowy, rodzinny i materialny pracowników szpitala był różny i kształtowany przez szereg czynników, których płatnik nie zbadał. W tym nie dokonał weryfikacji dochodów pracowników w sposób wskazany w §5 ust. 1 pkt b regulaminu, tj. z uwzględnieniem dochodów wszystkich członków rodziny, prowadzących wspólne gospodarstwo domowe.

Nie można było zaaprobować poglądu Sądu Okręgowego, wskazującego na hierarchizację przesłanek kryterium socjalnego, wymienionych w art. 8 ust. 1 w/w ustawy i przyjąć, że do przyznania paczek wystarczająca była tylko ocena sytuacji rodzinnej pracownika (ilość dzieci w rodzinie). W sposób niedopuszczalny deprecjonuje on bowiem znaczenie, wymienionych w tym przepisie również ważnych warunków: jak sytuacja materialna i życiowa pracownika.

Przepisy art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych oraz §4 ust. 1 regulaminu Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych Szpitala (...) w B. rzeczowo bowiem wskazują, że przyznawanie świadczeń jest zależne od sytuacji życiowej, rodzinnej i materialnej osoby uprawnionej do korzystania z Funduszu, tzn. od kryterium socjalnego.

Reasumując, przyznanie paczek na rzecz dzieci pracowników szpitala powinna poprzedzać indywidualna ocena ich sytuacji pod kątem kryterium socjalnego, na podstawie ich oświadczeń o wysokości dochodów na jednego członka w rodzinie. Pominięcie przez Szpital (...) w B. oceny sytuacji materialnej i życiowej pracowników przy przyznaniu im dzieciom paczek z Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych prowadziło do uznania, że świadczenia te stanowiły przychód w rozumieniu art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j.: Dz. U. 2010 r. Nr 51 poz. 307 ze zm.), będący podstawą wymiaru składek (art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, t.j.: Dz. U. 2009 r. Nr 205 poz. 74 ze zm., w zw. z §1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. 1998 r. Nr 161 poz. 1106 ze zm.) oraz art. 81 ust. 1 w zw. z art. 66 ust. 1 lit. a ustawy z dnia 27 sierpnia 2004r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r., nr 164. poz. 1027 ze zm.). W tej sytuacji nie można przyjąć wyłączenia, wskazanego w §2 ust. 1 pkt 19 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe (Dz. U. z 1998 r. Nr 161 poz. 1106 ze zm.). Odwołujący szpital miał zatem obowiązek ustalenia i odprowadzenia składek na rzecz ZUS od wartości przedmiotowych paczek.

Z uwagi na powyższe, należało uznać apelację organu rentowego za uzasadnioną i orzec na podstawie art. 386§1 k.p.c.